

منزلت معلم در ایران و سایر کشورها

رتبه بندی؛ آغاز تا ...

اقتصاد آموزشی

جمعیت فرهنگیان جوان

شماره اول | دی ماه ۱۴۰۰ | ۱۴ صفحه

خبرنامه

apple

\$2

orange

\$2

sandwich

\$5

french fries

\$3

carrot

\$1

pizza

\$10

salad

\$5

hamburger

\$5

spaghetti

\$6

②

~, please.

~下さい。

How much is it?

いくらですか？

④

I'll take it.

それ下さい。

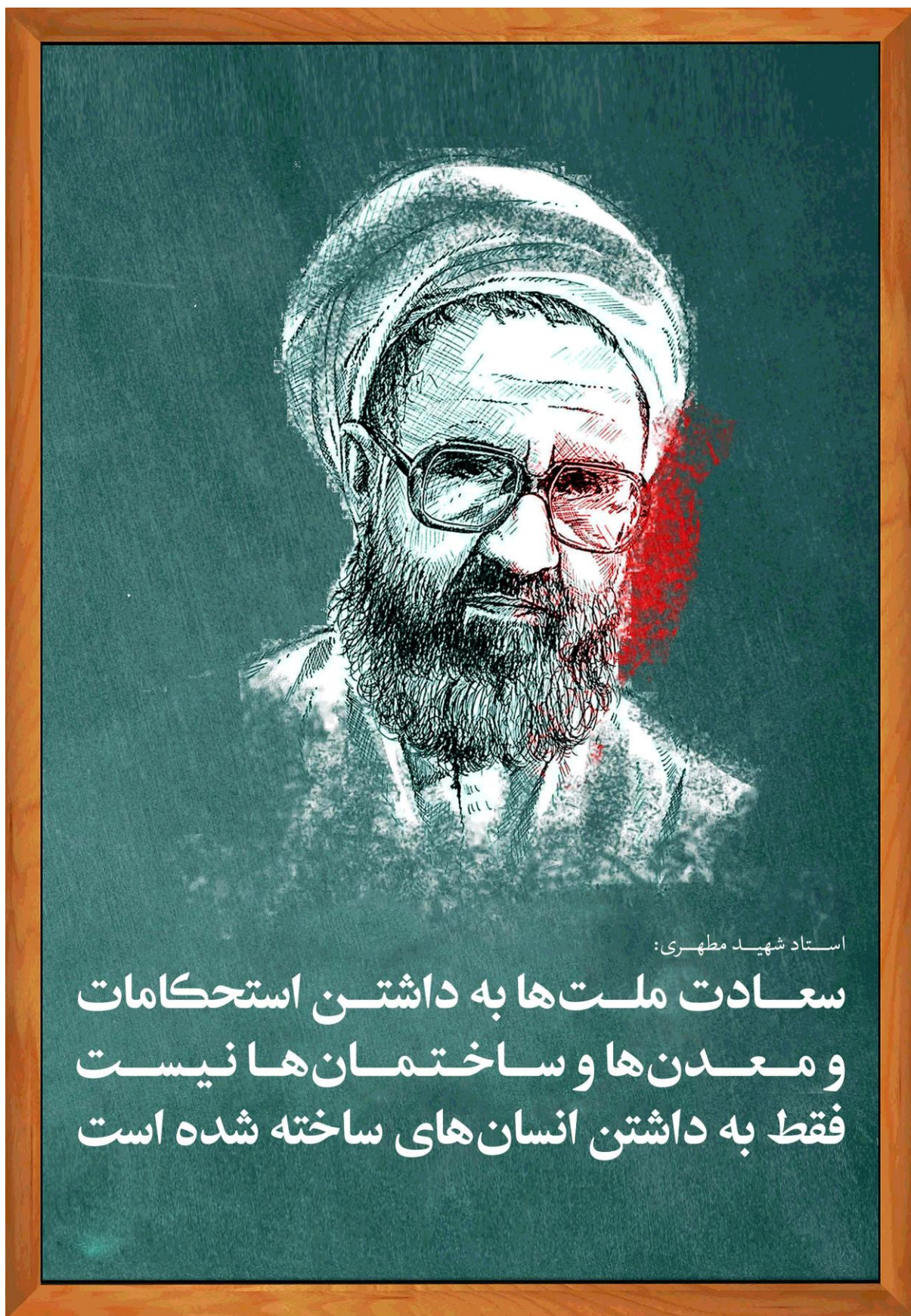
⑥

Thank you.

ありがとう。

به نام خداوند دانای مهربان

معلمان در فرایند آموزش و پرورش نقش کلیدی دارند و برای این که معلمان به عنوان رکن اصلی آموزش و پرورش بتوانند نقش خود را در فرایند تعلیم و تربیت به درستی ایفا کنند باید از منزلت و موقعیت اجتماعی شایسته‌ای برخوردار باشند. معلمی که از منزلت اجتماعی والایی برخوردار است میتواند الگویی مطلوب برای دانش‌آموزان باشد. پس شناخت عواملی که پایگاه و منزلت معلم را در نزد افراد جامعه بالا یا پایین می‌آورد از اهم مسایل است و چنانچه به این عوامل توجه شود و سعی در رفع مشکلات آنان از طرف جامعه صورت گیرد و منزلت اجتماعی معلمان حفظ و تأمین شود بی‌تردید در امر آموزش اثرات بسیار عمیقی خواهد گذاشت. منزلت هر شغل، چگونگی رفتار متقابل و انتظارات جامعه را از شاغلان تعیین میکند و آنان را در ساخت دهی به تعامل‌های اجتماعی یاری می‌رساند. در کشورهای گوناگون، هر شغلی منزلت ویژه خود را دارد و مردم هر کشور می‌توانند مشاغلی با منزلت بالا یا پایین را از هم تشخیص دهند. مردم از شاغلان با منزلت بالا، تمکین می‌کنند، کمک می‌طلبند و یا می‌خواهند مانند آنان بشوند.

شاخص جهانی منزلت اجتماعی معلم

نوشته: وی جی اف^۱

ترجمه: دکتر کیومرث فلاحی

اشاره

شاخص جهانی منزلت اجتماعی معلم^۱ از جمله شاخص‌هایی است که جایگاه و موقعیت معلمان را در افکار عمومی مردم جهان می‌سنجد. این شاخص توسط «بنیاد وارکی جیمز» که سازمانی غیرانتفاعی است و در کشور انگلستان (لندن) قرار دارد، تدوین شده است. بنیاد مزبور وظیفه و مأموریت خود را بهبود و توسعه استانداردهای آموزشی بین کودکان و دانش‌آموزان محروم سراسر جهان می‌داند. بنیاد وارکی جیمز در یکی از آخرین نظرسنجی‌های خود وضعیت و منزلت اجتماعی معلمان را در ۲۱ کشور جهان نزد افکار عمومی مورد سنجش و بررسی قرار داده و گزارش کرده است. نظرسنجی در ۲۱ کشور برزیل، فنلاند، ژاپن، کره جنوبی، سوئد، ترکیه، سنگاپور، ایالات متحده آمریکا، هلند، آلمان، فرانسه، انگلستان و... با

معلمان در ایران و سایر کشورها از چه مقام و منزلتی برخوردارند؟

تعلیم و تربیت انسان از بدو پیدایش مورد توجه بوده اما اهمیت آن در قرون اخیر به طور فزاینده‌ای آشکار شده است. در حال حاضر آموزش و پرورش کلید توسعه جامعه محسوب می‌شود و موفقیت و سعادت ملت‌ها به کیفیت تعلیم و تربیت آنها بستگی دارد. بدون تردید آینده هر کشوری را می‌توان از سیمای کنونی آموزش و پرورش آن دریافت.

اهمیت تعلیم و تربیت به عوامل آن قابل تعمیم است و در میان عوامل تعلیم و تربیت معلم مهمترین عامل تلقی می‌شود. درک حساسیت این نقش و ارزش نهادن بر آن از سوی عموم مردم جامعه، به مفهومی اشاره دارد که در جامعه‌شناسی معادل منزلت اجتماعی است. منزلت یا جایگاه اجتماعی آن شأن یا مقام و موقعیتی است که برای یک فرد در جامعه قائل اند یا تلقی و ذهنیتی است که دیگران از آنچه شخص هست دارند.

^۱ global teacher status index

حجم نمونه بیش از ۲۰۰۰ نفر انجام پذیرفت. گزیده‌ای از یافته‌ها و نتایج نظرسنجی مذکور بدین شرح است :

-طبق یافته‌ها و نتایج نظرسنجی، معلمان از نظر منزلت و پایگاه اجتماعی، بیشترین شباهت را با پزشکان (در چین)، پرستاران (در فرانسه، پرتغال و ترکیه)، کتابداران (در ایالات متحده آمریکا و برزیل) و مدیران شهرداری (در ژاپن) دارند.

-کشورهایی که در آن معلمان منزلت و پایگاه بالایی دارند، عبارت‌اند از: چین، یونان، ترکیه و کره جنوبی. در مقابل، کشورهایی که در آن معلمان از منزلت اجتماعی پایینی برخوردارند عبارت‌اند از: برزیل، جمهوری چک و ایتالیا. همچنین فنلاند از جمله کشورهایی است که نظام آموزشی مطلوبی در میان سایر کشورها دارد. یافته‌های دیگر نشان می‌دهند که در کشور کره جنوبی ۵۵ درصد از شهروندان فکر می‌کنند که دانش‌آموزان به معلمان احترام نمی‌گذارند، این در حالی است که ۷۵ درصد از مردم چین اعتقاد دارند که دانش‌آموزان به معلمان خود احترام می‌گذارند.

-به‌طور کلی ۶۳ درصد از مردم اذعان داشته‌اند که به معلمان از این نظر که آموزش‌های مطلوب را به فرزندانشان می‌دهند، اعتماد دارند. ۸۰ درصد پاسخ‌گویان در فنلاند و ایالات متحده معتقدند که پرداختی به معلمان باید متناسب با عملکرد دانش‌آموزان باشد، البته به‌طور میانگین ۷۵ درصد از پاسخ‌گویان در همه کشورها از این نظر دفاع می‌کنند.

۵۰ درصد از والدین در چین فرزندان خویش را تشویق می‌کنند که معلم شوند. همچنین در کشورهای ژاپن، ایالات متحده آمریکا و فرانسه معلمان خیلی بیشتر از آنکه مردم فکر می‌کنند، پول دریافت می‌کنند و رابطه معناداری بین پرداختی به معلمان و عملکرد دانش‌آموزان وجود دارد.

در نظرسنجی انجام‌یافته، سطح احترام به معلمان در کشورهای متفاوت و پایگاه و منزلت اجتماعی آنان بررسی شده است. تحلیل داده‌ها، عوامل مختلف زیادی را برجسته

می‌کند. در این بررسی نیم‌رخ احترام به معلمان، تدریس به‌عنوان یک حرفه برای آینده، درک بافتمند پایگاه و منزلت اجتماعی معلمان، و دیدگاه‌ها نسبت به احترام دانش‌آموزان به معلمان مورد تحلیل قرار گرفت و داده‌ها خلاصه شدند. سپس شاخص یا رتبه‌بندی منزلت اجتماعی معلمان هر کشور نشان داده شد. در پی آن، از تکنیک‌های آماری «تحلیل مؤلفه‌های اصلی» برای تعیین حداکثر مقدار واریانس میان عوامل بهره گرفته شد. هدف از این رویه، شناسایی هم‌بستگی میان متغیرهای گوناگون در حال سنجش، و کاهش تعداد متغیرها با حذف متغیرهای مشابه بود.

این شاخص براساس چهار پرسش اصلی سنجش در نظر گرفته شده است:

۱. رتبه معلمان دوره ابتدایی نسبت به دیگر حرفه‌های جامعه؛

۲. رتبه معلمان دوره متوسطه اول نسبت به دیگر حرفه‌های جامعه؛

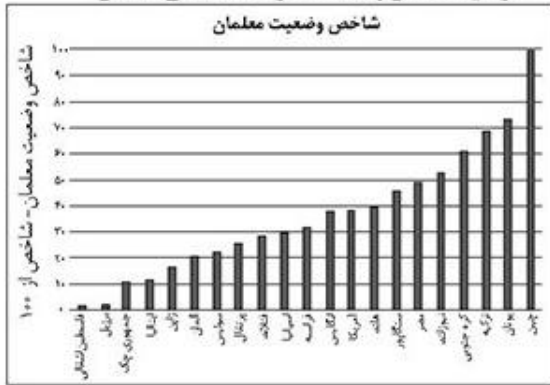
۳. رتبه معلمان نسبت به سایر حرفه‌های مشابه جامعه؛

۴. رتبه پایگاه یا منزلت معلمان در نظر دانش‌آموزان. مقایسه شاخص منزلت اجتماعی معلمان براساس میانگین درآمد سالانه یک معلم و میانگین امتیازات هر کشور در رتبه‌بندی PISA نشان داده شده است. ۲۱ کشور در مقیاس یک تا ۱۰۰ بررسی شده‌اند.

نمودار ۲، شاخص منزلت اجتماعی معلمان را در مقایسه با میانگین امتیازات رده‌بندی PISA در هر کشور نشان می‌دهد. بنابر یافته‌های جدول ۱، هیچ ارتباط مشخصی بین شاخص هر کشور و بازده نظام آموزش و پرورش آن وجود ندارد.

یافته‌های کلیدی

نمودار ۱. شاخص پایگاه یا منزلت اجتماعی معلمان

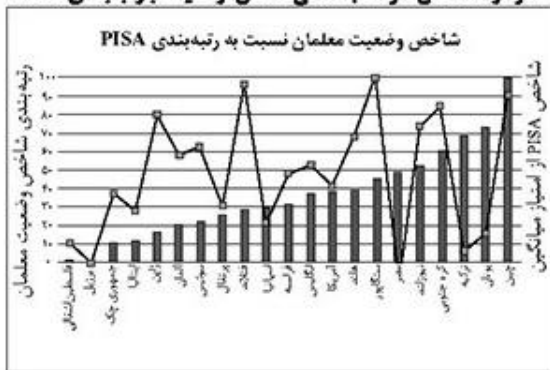
-هیچ ارتباط مشخصی میان پایگاه اجتماعی معلمان یک کشور با نمره شاخص آن‌ها و نتایج تحصیلی دانش‌آموزان آن وجود ندارد. با این حال، با توجه به تفاوت‌های ادراکی و فرهنگی بین کشورهای مختلف، سطح منزلت اجتماعی در آن‌ها متفاوت است.

-معلمان در کشورهای چین، کره جنوبی، ترکیه، مصر و یونان نسبت به کشورهای اروپایی از احترام بیشتری برخوردارند.

-فلسطین اشغالی و برزیل در پایین‌ترین رده قرار گرفته‌اند.

گزارش منزلت اجتماعی معلمان

نمودار ۲. شاخص منزلت اجتماعی معلمان در مقایسه با رتبه‌بندی PISA

اگرچه قصد داریم، ارتباط عملکرد تحصیلی یک کشور با منابع نظام آموزشی، فرایند تأمین نیرو و نحوه پرداخت دستمزد به معلمان، و تأثیر عوامل فرهنگی و اجتماعی را بر جایگاه معلمان مشخص کنیم. اما درک تأثیر موارد زیر برایمان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است:

-میزان احترام به معلمان در مقایسه با دیگر حرفه‌ها؛

-پایگاه یا منزلت اجتماعی معلمان؛

-ترغیب یا عدم ترغیب دانش‌آموزان توسط والدینشان به در پیش گرفتن شغل معلمی؛

-چگونگی برداشت مردم جامعه در این زمینه که آیا دانش‌آموزان به معلمان خود احترام می‌گذارند یا نه؛

-نظر مردم جامعه در خصوص میزان حقوق دریافتی معلمان؛

-نظر مردم در خصوص این پرسش: آیا دریافتی معلمان، بایستی بر مبنای عملکرد آن‌ها باشد؟

-مردم تا چه حدی نظام آموزشی کشور خود را قبول دارند؟

-تا چه اندازه به معلمان در ارائه یک آموزش مناسب به کودکان اعتماد می‌شود؟

-آیا اتحادیه‌های معلمان از قدرت بیش از اندازه‌ای برخوردارند؟

پرسش‌های بالا همه ابعاد پایگاه معلمان را تشکیل می‌دهند. ارزشیابی از پایگاه معلمان می‌تواند شناخت ارزشمندی را برای مریبان و دولت‌ها فراهم کند تا نتایج تربیتی را بهبود بخشند. به‌علاوه، مقایسه جهانی کشورها می‌تواند روندها و مشابهت‌های موجود بین کشورها را برجسته کند و با ارزشیابی آن‌ها می‌توان به اصلاحات آموزشی دست یازید.

بنیاد «وارکی جیمز» به دنبال پاسخ به این پرسش‌ها بود. بنابراین، یک پیمایش قرن بیستمی را از هزار نفر ترتیب داد که نماینده پاسخ‌گویی از جانب این کشورها بودند: برزیل، چین، جمهوری چک، مصر، فنلاند، فرانسه، آلمان، یونان، فلسطین اشغالی، ایتالیا، ژاپن، هلند، نیوزیلند، پرتغال، ترکیه، سنگاپور، کره جنوبی، اسپانیا، سوئیس، انگلیس و ایالات متحده آمریکا. نتایج در این گزارش گردآوری و در سه بخش کلیدی زیر ارائه شده‌اند:

۱. منزلت معلمان

۲. ادراک افراد از پاداش به معلمان

۳. کارگزاری و منزلت معلمان

منزلت معلمان

هدف اصلی این مطالعه درک این نکته بود که چگونه معلمان در کشورهای مختلف مورد احترام قرار می‌گیرند و جایگاه اجتماعی آنان کجا قرار دارد. به منظور رسیدن به این هدف اقدامات زیر انجام شدند:

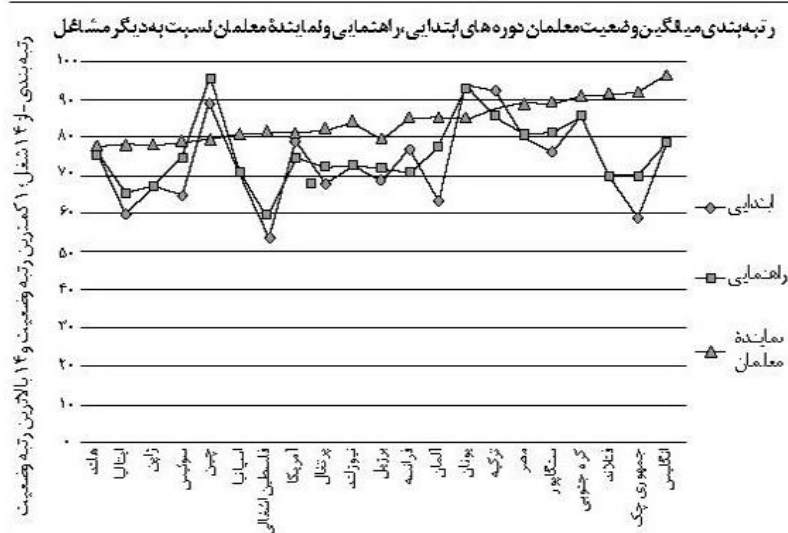
۱. کاوش در مورد نیم‌رخ معلمان ابتدایی و متوسطه، و معلمان ارشد از نظر منزلت آن‌ها.
  ۲. تحلیل معلمی به‌عنوان یک حرفه مورد علاقه، با توجه به تشویق والدین به فرزندان خود در پذیرفتن این شغل.
  ۳. ایجاد درکی بافتمند از منزلت اجتماعی معلم نسبت به دیگر حرفه‌های موجود در جامعه.
  ۴. بررسی نظرات ادراک شده دانش‌آموزان از احترام به معلم.
- یافته‌های به‌دست آمده در قالب «شاخص‌های منزلت اجتماعی معلمان» ارائه شدند که نشان‌دهنده میزان احترام به حرفه معلمی، هم در داخل کشور و هم در مقایسه با دیگر کشورها هستند.

کاوش در مورد پایگاه و منزلت اجتماعی معلمان

به منظور تعیین جایگاه حرفه معلمی در جامعه از شرکت‌کنندگان خواسته شد تا ۱۴ حرفه زیر را بر مبنای درجه منزلتی که دارند، رتبه‌بندی کنند:

۱. معلم ابتدایی
۲. معلم متوسطه اول
۳. معلم ارشد
۴. پزشک
۵. پرستار
۶. متصدی کتابخانه
۷. مددکار اجتماعی
۸. طراح سایت
۹. افسر پلیس
۱۰. مهندس
۱۱. وکیل
۱۲. حسابدار
۱۳. مشاور مدیریت

نمودار ۳. رتبه‌بندی معلمان ابتدایی و متوسطه و مدیران مدارس نسبت به سایر مشاغل

از معلمان دوره ابتدایی مورد احترام بوده‌اند. میانگین رتبه احترام در میان ۱۴ حرفه در ۲۱ کشور مورد مطالعه، ۷ بود که نشان‌دهنده احترام متوسط به آن، نسبت به شغل‌های انتخابی است. در ۸۶ درصد از این کشورها، مردم احترام بیشتری برای معلمان ارشد نسبت به معلمان متوسطه، و در ۸۱ درصد از آن‌ها، افراد جامعه، احترام بیشتری برای مدیران متوسطه نسبت به معلمان ابتدایی قائل بودند.

این حرفه‌ها به عمد از میان شغل‌های نیازمند تحصیلات انتخاب شدند و تلاش شد تا حد ممکن دارای وجوه تفاوت و تشابه بسیار باشند، تا شرکت‌کنندگان گزینه‌های مختلفی را در اختیار داشته باشند و در نتیجه در نهایت بتوان به رتبه‌بندی دقیقی از این مشاغل دست یافت. نمودار خطی ۳ نشان می‌دهد که میانگین رتبه‌بندی معلمان ابتدایی، دبیرستان و معلمان ارشد بین ۱ تا ۱۴ است و نمره ۱۴ به بالاترین شغل‌ها تعلق گرفته است. همین‌طور این نمودار خطی با هدف خط مرجع، معلمان ارشد را نیز رتبه‌بندی کرده است.

یافته‌های کلیدی

- در چین، فرانسه، ترکیه و ایالات متحده، مردم برای معلمان دوره ابتدایی نسبت به دوره متوسطه احترام بیشتری قائل هستند.
- در چین و یونان، معلمان ارشد در رتبه پایین‌تری نسبت به معلمان دوره‌های متوسط و ابتدایی قرار گرفته‌اند که شاید به دلیل ضعف نقش اداری این معلمان در این کشورها باشد.
- انگلیسی‌ها معلم ارشد (سر معلم) را پرمنزلیت‌ترین شغل دانسته‌اند.
- در جمهوری چک تفاوت آشکاری در دسته‌بندی‌های معلمان وجود داشت، به گونه‌ای که مدیران مدارس متوسطه و معلمان مدارس ابتدایی در رده‌های انتهایی قرار می‌گرفتند؛ حال آنکه معلمان ارشد در بالای جدول جای داشتند.
- در کشورهای چین، کره جنوبی، مصر و ترکیه، حرفه معلمی از بیشترین منزلت اجتماعی برخوردار است.
- در بیشتر کشورهای اروپایی و ایالات متحده آمریکا، این سه گروه در رده‌های میانی جدول قرار گرفتند.
- در کشورهای فلسطین اشغالی، برزیل و جمهوری چک، معلمان از پایین‌ترین منزلت اجتماعی برخوردارند.

تشویق مفهوم بسیار پیچیده‌ای است و باید پاسخ شرکت‌کنندگان به این پرسش با توجه به قدرت حقوقی معلمان در جامعه خود، مورد ارزیابی قرار گیرد. در حالت طبیعی، والدین تمایل دارند که فرزندانشان به سراغ کسب و کارهای پردرآمد بروند. بنابراین شاید تشویق کمی که در کشورهای برزیل و فلسطین اشغالی نسبت به این شغل دیده می‌شود، به درآمد پایین معلمان بازگردد.

به منظور بررسی رابطه بین قدرت درآمد و احترام به حرفه تدریس، پاسخ‌هایی که هر فرد به تشویق یا عدم تشویق داده بود، با پاسخی که به پرسش عادلانه یا ناعادلانه بودن حقوق معلمان داده بود، مقایسه شدند. هیچ‌گونه ارتباط مستقیمی بین تشویق و درآمد بالا وجود نداشت. این یافته نشان می‌دهد درآمد عامل تعیین‌کننده‌ای در تشویق برای ورود به این حرفه نیست.

یافته‌های کلیدی

- اختلاف معناداری میان کشورها از نظر میزان تشویق نسل جوان به حرفه معلمی وجود دارد.
- بیش از ۵۰ درصد والدین چینی نظر مثبتی نسبت به در پیش گرفتن حرفه معلمی توسط فرزندانشان دارند، در حالی که تنها ۸ درصد از مردم فلسطین اشغالی چنین نظری دارند.
- بیشترین میزان تشویق به این شغل در میان والدین چینی، کره جنوبی، ترکیه‌ای و مصری دیده می‌شود.
- کمترین تشویق نسبت به این شغل در میان پدران و مادران فلسطین اشغالی، برزیلی، ژاپنی و پرتغالی دیده می‌شود.

تدریس: یک حرفه پرتقاضا

به منظور تحلیل بیشتر پایگاه اجتماعی و منزلت حرفه معلمی از پاسخ‌گویان این نظرسنجی پرسیده شد: آیا فرزندان خود را به برگزیدن شغل معلمی به‌عنوان یک حرفه کاری در آینده تشویق می‌کنید یا خیر؟

از تعیین میزان تشویق فرزندان به وارد شدن به حرفه معلمی توسط والدین، می‌توان به‌عنوان شاخصی برای تعیین پایگاه و میزان منزلت اجتماعی معلمان استفاده کرد. از گزینه‌های «قطعاً تشویق می‌کنم» و «شاید تشویق کنم»، برای بررسی میزان احترامی که نسبت به حرفه معلمی در مقایسه با دیگر تخصص‌های کاری وجود دارد، استفاده شد. رابطه مثبت و معناداری بین سطح احترام به معلمان و میزان تشویق فرزندان به حرفه معلمی به‌دست آمد که میزان آن ۶۲ درصد است.

هرچه احترام به معلمان بیشتر باشد، احتمال این که والدین فرزندانشان را به حرفه معلمی تشویق کنند، بیشتر است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که در کشورهای کره جنوبی و چین که سطح بالایی از احترام نسبت به معلمان وجود دارد، میزان تشویق بیشتری نیز برای وارد شدن به این حرفه دیده می‌شود. این یافته‌ها با سطح احترام نسبت به معلمان در نمودار ۳ کاملاً تناسب دارد.

درک بافتمند پایگاه اجتماعی معلمان

کمی کردن وضعیت یک حرفه، اگر هیچ درکی از تعداد اطلاعات ترجمه شده وجود نداشته باشد، غیرممکن است. علاوه بر رتبه‌دهی معلمی به‌عنوان حرفه، از پاسخ‌دهندگان خواستیم که شغلی را که در آن کشور بیشتر به معلمی شبیه است، مشخص کنند.

نمودار ۴ خلاصه پاسخ‌ها را در یک نمودار نشان می‌دهد و بیانگر تعداد افرادی است که پنج شغل جایگزین را به این شرح بیان کرده‌اند:

۱. مددکار اجتماعی؛ ۲. کتابدار؛ ۳. دکتر؛ ۴. پرستار؛ ۵. مدیر دولتی محلی.

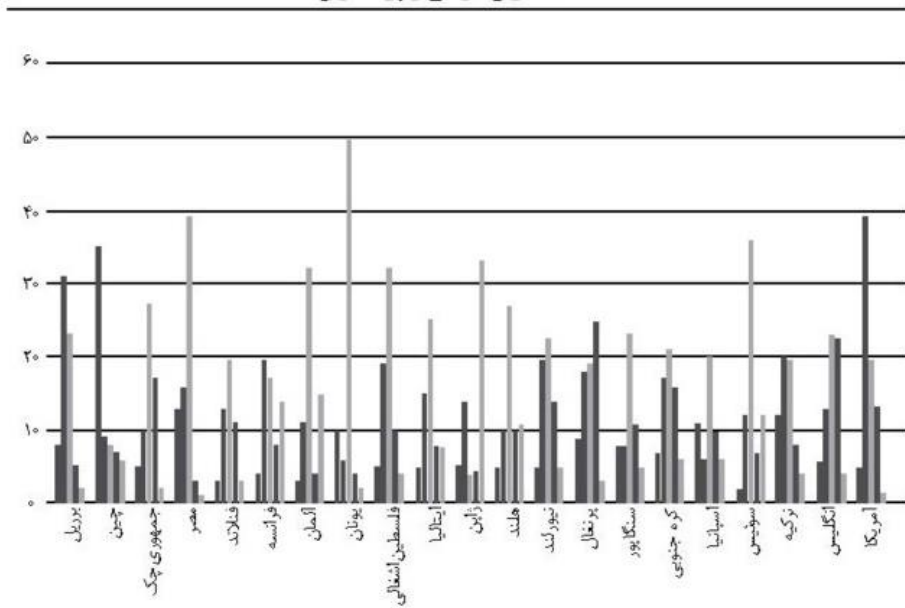
هیچ‌گونه توافق عمومی که حرفه‌ای قابل قیاس با معلمی را مشخص کند، وجود ندارد. در بیشتر کشورها شغل معلمی حرفه‌ای شبیه کارمندی است.

زمانی که وضعیت اجتماعی را تحلیل می‌کنیم، اهمیت دارد، شاخص‌های مؤثری را بررسی کنیم که پاسخ‌دهندگان را تحت‌تأثیر قرار می‌دهند. یکی از این شاخص‌ها که نمونه‌ها را از نظر پاسخ‌گویان نشان می‌دهد، این است که حرفه معلمی بیشتر کشورها، شغلی شبیه کارمند خدمات اجتماعی در نظر گرفته می‌شود. این‌گونه حرفه‌ها، بنابر قرارداد، حقوقی ثابت، همراه با امنیت شغلی و حق تعطیلات دارند. کشورهایی مانند آلمان، ایتالیا، اسپانیا، سوئیس و هلند کشورهایی هستند که در آن‌ها معلمان بیشترین شباهت را به مددکاران اجتماعی دارند.

این‌گونه مقایسه‌ها بهترین نمونه‌هایی هستند که نشان می‌دهند، معلمان و حرفه معلمی در فرهنگ‌های مختلف چگونه مورد توجه قرار می‌گیرند. قضاوت‌ها نشان‌دهنده نوع کاری است که معلمان در کشورهای متفاوت انجام می‌دهند و مسیری است که آن‌ها در حرفه خود طی می‌کنند. به خوبی آشکار می‌شود که چرا حرفه معلمی بیشترین احترام را در چین دارد. دلیلش این است در آنجا معلمان با پزشکان مقایسه می‌شوند و موقعیت آن‌ها در جایگاه محبوب‌ترین قشر جامعه قرار دارد. در مقابل، کشورهایی نیز هستند که در آن‌ها حرفه معلمی بیشترین شباهت را به مددکاران اجتماعی دارد و همین بیانگر رفتار کاملاً متفاوت والدین با معلمان است که آن‌ها را در موقعیت امر و نهی‌کننده بالاتری در این‌گونه جوامع قرار می‌دهد.

در ۶۷ درصد کشورهای مورد مطالعه، معلمی به‌عنوان شغلی در نظر گرفته می‌شود که با مردم ارتباطی نزدیک دارد و به همین دلیل باید در معلمان روحیه «حمایتگر» وجود داشته باشد. با این حال، وضعیت معلمان همانند مددکاران اجتماعی است. هیچ توافق بین‌المللی یا ارتباطی میان تولید ناخالص ملی و وضعیت معلمان وجود ندارد. اما ارتباطی میان نوع کاری که معلمان انجام می‌دهند و اینکه از دیدگاه سیاسی و اقتصادی چگونه مورد توجه قرار می‌گیرند، وجود دارد. شواهد ما بیانگر چگونگی ساختار سازمانی و شیوه‌های کشورهای نمونه مورد مطالعه است.

نمودار ۴. وضعیت اجتماعی معلمان در مقایسه با پزشکان، کتابدارها، مددکاران اجتماعی، مدیران دولتی و پرستاران

یافته‌های کلیدی

- در کشورهای ایالات متحده آمریکا، برزیل، فرانسه و ترکیه مردم فکر می‌کنند معلمان بیشترین شباهت را به کتابداران دارند.
- در نیوزیلند مردم فکر می‌کنند، حرفه معلمی بیشتر شبیه پرستاری است.
- در ژاپن مردم فکر می‌کنند معلمان بیشترین شباهت را به مدیران دولتی محلی دارند.
- تنها در چین است که مردم فکر می‌کنند، معلمان بیشترین شباهت را به پزشکان دارند.
- در مقابل در ایالات متحده آمریکا، کمتر از ۵ درصد پاسخ‌دهندگان فکر می‌کنند که معلمان وضعیتی مشابه پزشکان دارند.

راهکارهای ارتقای منزلت اجتماعی معلمان

به نظر می‌رسد که اجمالا برای ارتقای منزلت اجتماعی معلمان یک راه اساسی و چندین راه فرعی وجود دارد. راه اصلی یعنی، روی آوردن به منابع انسانی و اولویت دادن به سرمایه‌گذاری در تعلیم و تربیت. بدون تردید، در صورتی که به منابع انسانی اهمیت داده شود و سرمایه‌گذاری در تعلیم و تربیت در میان سایر گزینه‌های سرمایه‌گذاری اولویت یابد، سیاست‌های کلان کشور تغییر می‌یابد، نتایج کار معلمان برای جامعه توجیه می‌شود، حساسیت نقش معلم در توسعه کشور و فن‌آوری به درستی تبیین می‌گردد، فقر و محرومیت از زندگی معلمان دور می‌شود، شیوه‌های جذب و تربیت معلم اصلاح می‌شود مدیریت آموزش و پرورش بهبود می‌یابد و در نتیجه، منزلت اجتماعی معلمان ارتقا می‌یابد.

به صورت اجمالی، اهمّ این راهکارها عبارتند از:

۱. ارتقای جایگاه تعلیم و تربیت از طریق تغییر سیاست‌های کلان کشور
۲. تامین امکانات رفاهی و رفع فقر و محرومیت از زندگی معلمان
۳. اصلاح شیوه‌های تامین و تربیت معلم (جذب و پرورش معلم معلمان شایسته و باکفایت)
۴. تمرکززدایی و اعمال سیاست مشارکت همه جانبه معلمان در آموزش و پرورش
۵. ایجاد تشکل‌های صنفی برای دفاع از حقوق معلمان و حریم تعلیم و تربیت
۶. استقرار انضباط اجتماعی و اقتصادی در جامعه
۷. افزایش کارایی نظام آموزشی از طریق اصلاح مدیریت نیروی انسانی

منابع:

۱. جهانگیری، عزیزه؛ علمی، محمود؛ (۱۳۹۵). "عوامل اجتماعی مرتبط با ارتقای منزلت اجتماعی معلمان مقطع متوسطه مشکین شهر از دیدگاه خود معلمان". مطالعات جامعه‌شناسی، سال هفتم، شماره بیست و هشت، صص ۷-۲۳.
۲. علاقه بند، علی (۱۳۹۴). "جامعه‌شناسی آموزش و پرورش". نشر روان، تهران.
۳. علیزاده، ابراهیم؛ محمدرضایی، علی (۱۳۸۸). "بررسی منزلت اجتماعی حرفه معلمی (دبیر دبیرستان و آموزگار دبستان) و تغییرات آن در طول سه دهه گذشته". فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، شماره ۲۹، سال هشتم، صص ۹-۲۶.
۴. غلامی، میثم؛ صفری، حسین؛ یعقوبی، یعقوب؛ (۱۳۹۵). "بررسی تطبیقی جایگاه معلم در ایران و ۵ کشور پیشرو در عرصه آموزش و پرورش".
۵. امینی فرد، زهرا؛ (۱۳۹۸). "مروری بر منزلت اجتماعی مرتبط با ارتقای منزلت اجتماعی معلمان در فنلاند"، مجلات رشد.
۶. وی جی اف؛ (۱۳۹۹). "شاخص‌های جهانی منزلت اجتماعی معلم"، ترجمه کیومرث غلامی.
۷. سمیه، مهدیان؛ حکیم‌زاده، رضوان؛ صفایی، موحد؛ سعید؛ صالحی، کیوان. (۱۳۹۴). "بازنمایی ادراک و تجربه زیسته معلمان از منزلت اجتماعی‌شان: مطالعه‌ای به روش پدیدارشناسی"، فصلنامه خانواده و پژوهش، شماره ۳۸، صص ۱۹-۳۶.

رتبه بندی؛ آغاز تا ...

رتبه بندی معلمان، بی شک یکی از پر سروصدا ترین لوایح کشور است. اما این لایحه واقعا چیست؟ و چه اهدافی را دنبال می‌کند؟ و آیا می‌تواند راه برون رفت آموزش و پرورش کشور از بحران حال حاضر باشد؟

در سال ۱۳۹۰ با تصویب سند تحول بنیادین آموزش پرورش در شورای عالی انقلاب فرهنگی، ماجرای طرح رتبه‌بندی شروع شد. یک سال بعد در جلسه‌ای با حضور نمایندگان آموزش و پرورش، کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس و شورای عالی انقلاب فرهنگی این وظیفه برعهده آموزش و پرورش قرار گرفت که با انجام کار تحقیقاتی، نظام رتبه‌بندی را بنویسد. بعد از یک سال تحقیق و بررسی و تصویب این طرح در هیئت وزیران، در سال ۱۳۹۲ و همزمان با دولت دهم به مجلس ارائه شد.

هیئت وزیران در روزهای پایانی سال ۱۳۹۳ این طرح را با تغییر اساسی و در قالب قانون مدیریت خدمات کشوری تصویب کرد. شهریورماه سال ۱۳۹۴ در شورای توسعه مدیریت که مسئولیت آن را سید محمد بطحایی معاونت پشتیبانی وزارت آموزش و پرورش برعهده داشت ضوابط طرح رتبه‌بندی جهت اجرا به تصویب رسید. در همین سال اولین مرحله طرح رتبه‌بندی اجرا شد، اما اعتراضات معلمان مبنی بر وجود مشکلات زیاد در این طرح را به همراه داشت. مسئولان آموزش و پرورش نیز بیان کردند که آنچه در مرحله اول اجرا شده تنها ۱۰ درصد از اصل طرح بوده‌است. به گفته‌ی مسئولان وقت آموزش و پرورش قرار بود مرحله دوم این طرح در سال ۱۳۹۵ و همچنین نظام رتبه‌بندی واقعی معلمان از ابتدای سال ۱۳۹۶ اجرایی شود که معاون حقوقی وزارت آموزش و پرورش اعلام کرد پیش‌نویس اولیه طرح رتبه‌بندی به دولت فرستاده شده و تا پایان سال ۹۶ برای ارسال به مجلس آماده می‌شود.

در اوایل آبان ماه سال ۱۳۹۷ لایحه نظام رتبه‌بندی در کمیسیون تخصصی امور اجتماعی هیئت دولت به تصویب رسید و برای تصمیم‌گیری نهایی وارد جمع هیئت وزیران شد. با کش و قوس‌های فراوان برای اجرای این طرح، معلمان می‌گویند طی دهه اخیر هر بند و فوق‌العاده‌ای که به کارمندان تعلق می‌گرفت جیره‌بندی شده و همه فوق‌العاده‌ها با نام رتبه‌بندی پرداخت شد و سرانجام در اسفند ماه سال بعد، فوق‌العاده به صورت کامل پرداخت شد.

در ابتدای سال ۱۳۹۹ تصمیم بر جیره‌بندی فوق‌العاده ویژه به‌عنوان رتبه‌بندی گرفته شد. امسال نیز باتوجه به تورم زیاد موجود در کشور، کارمندان در پی دریافت فوق‌العاده خاص هستند و برای اجرای این فوق‌العاده خاص برای معلمان رتبه‌بندی سوم به آن‌ها تحمیل شده و لایحه آن در مجلس در حال تصویب است. پیش‌بینی می‌شود تا سال ۱۴۰۲ جیره‌بندی فوق‌العاده خاص و رتبه‌بندی سوم هم مورد اعتراض قرار گیرد و رتبه‌بندی چهارم به معلمان تعلق گیرد. معلمان می‌گویند تنها راه‌حل برای جلوگیری از جیره‌بندی این است که طبق سند تحول و جداسازی نظام پرداخت، همانند اعضای هیات علمی ایجاد شود.

امروزه بسیاری از مردم و حتی معلمان عزیز رتبه‌بندی معلمان را نوعی افزایش حقوق می‌دانند اما در حقیقت می‌توان گفت که افزایش حمایت مادی و معنوی از معلمان، تنها یکی از هفت حوزه‌ی عملیاتی این برنامه می‌باشد که در نهایت منجر به رسیدن به هدف اصلی این لایحه یعنی ارتقای کیفیت نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی کشور می‌شود. رتبه بندی معلمان، یا اگر بخواهیم نام کامل آن را بیان کنیم؛ «نظام سنجش صلاحیت و رتبه بندی معلمان» با استناد به ماده ۶۳ برنامه توسعه‌ی کشوری و همچنین سند تحول بنیادین تدوین شده است. نگارندگان این لایحه، آن را پاسخ به بخشی از نیازها و انتظارات موجود برای ارتقای معلمان به جایگاه واقعی خود می‌دانند و اینگونه بیان کرده‌اند که این لایحه، تنها زمینه‌ی این کار را فراهم خواهد آورد و حتی اجرای کامل آن نیز موجب تحقق کامل هدف اصلی آن نمی‌گردد.

یکی از مهم ترین بخش های رتبه بندی معلمان، سنجش صلاحیت‌ها است. این بخش از رتبه بندی معلمان، فرهنگیان کشور را در سه حوزه‌ی عمومی و تخصصی و حرفه‌ای مورد سنجش قرار می‌دهد. به گفته‌ی این سند، تمام معلمان کشور دارای صلاحیت عمومی هستند؛ به عنوان مثال صلاحیت‌های عمومی بیان شده در لایحه شامل، تابعیت ایرانی و التزام به قانون اساسی، است. ملاک دوم برای ارزیابی معلمان صلاحیت تخصصی می‌باشد، این حوزه شامل دو زیر شاخص اصلی یعنی رشته‌ی تحصیلی و دانش حرفه‌ای است. در حوزه‌ی صلاحیت حرفه‌ای به شش شاخص و بیست و دو زیر شاخص برمی‌خوریم که به نظر می‌رسد در صورت اجرای این لایحه، تفاوت بین معلمان در این حوزه ایجاد خواهد شد. شاخص‌های این حوزه شامل اخلاق حرفه‌ای، مهارت‌ها و توانمندی‌ها، پژوهشگری، خلاقیت و نوآوری، افتخارات و همکاری و مشارکت می‌شود.

بررسی مستندات و صدور رتبه بر عهده‌ی گروه ممیزی استان که شامل یک راهبر و دو معلم سرآمد است، می‌باشد. هرچند باید توجه داشت تمام معلمان شامل این فرایند نمی‌شوند و برای دریافت رتبه فرهنگیان باید حداقل پنج سال سابقه، مدرک تحصیلی کارشناسی، رشته‌ی تحصیلی مرتبط با گروه درسی، اشتغال تمام وقت، گواهی صلاحیت معلمی و حداقل امتیاز ارزیابی عملکرد که در این سند هشتاد عنوان شده است را داشته باشند. در این طرح معلمان در صورت کسب حداقل ۷۰ درصد از امتیازات سنجش صلاحیت، از مزایای مالی آن برخوردار خواهند شد. این طرح معلمان را به پنج رتبه با عنوان آموزشیار معلم، مربی معلم، استادیار معلم، دانشیار معلم و استاد معلم تقسیم بندی کرده است. به گفته علیرضا منادی رئیس کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس، در این طرح به طو میانگین گروه‌های پایین حداقل ۳ میلیون تومان افزایش حقوق خواهند داشت و معلمانی که فوق لیسانس هستند افزایش حقوقشان به ۷ میلیون تومان می‌رسد. هرچند مشخص نیست که در صورت تایید این لایحه و تبدیل آن به قانون این اعداد چه تغییری خواهند کرد؛ لازم به ذکر است که تسهیلات رتبه‌های بالا تنها شامل مزایای مالی نشده و آنان می‌توانند از فرصتهایی مانند تصدی پست‌ها، فرصت برای ادامه تحصیل، خدمات شهری و ... نیز استفاده کنند.

پس از آن که سهم آموزش و پرورش از بودجه سال ۱۴۰۰ به ۱۱۲ هزار میلیارد تومان رسید، برای بررسی بندها و تبصره های مربوط به آن نشست هاو گفت‌وگوهایی صورت گرفت. در یکی از این نشست‌ها که توسط علی الهپار ترکمن، معاون برنامه‌ریزی و توسعه منابع وزارت آموزش و پرورش، با اصحاب رسانه برگزار شد، مشخص گردید که سهم رتبه‌بندی معلمان در بودجه سال ۱۴۰۰، ۲۵ هزار میلیارد تومان خواهد بود.

بحث‌ها پیرامون طرح رتبه بندی معلمان از اواخر دولت دهم آغاز گردید و در شروع کار دولت یازدهم به اوج خود رسید. اما آنچه که مهم به نظر می‌رسید چالش‌ها و دیدگاه‌های گوناگون روی موضوع رتبه‌بندی معلمان بود. علیرضا منادی رئیس کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس می‌گوید: برای اجرای رتبه بندی متناظر با اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها ما به ۲۰۰ هزار میلیارد تومان بودجه نیاز داریم. حال سوالی که مطرح می‌شود این است که چطور این طرح اجرایی می‌شود در حالی که سهم بودجه آموزش و پرورش در سال ۱۴۰۰، ۱۱۲ هزار میلیارد تومان برآورد شده است؟

بحث‌ها پیرامون طرح رتبه بندی معلمان ادامه پیدا کرد تا اینکه مهرداد ویس کرمی عضو کمیسیون آموزش، تحقیقات و فناوری مجلس شورای اسلامی در توییتی اعلام کرد: آنچه از طرح رتبه بندی معلمان تصویب شد متاثر از بودجه کشور و در جهت تأمین نظر دولت و شورای نگهبان بود؛ که البته مطلوب و ایده‌آل کمیسیون و معلمان گرامی نیست. خواسته تمامی فرهنگیان در طرح رتبه بندی معلمان این مسئله بود که حقوق آنها متناظر با ۸۰ درصد حقوق هیئت علمی در نظر گرفته شود اما آنچه در لایحه جدید طرح رتبه بندی تصویب شد حقوق معلمان را متناظر با ۸۰ درصد حداقل حقوق هیئت علمی قرار داد، که همین امر نشان می‌دهد دولت در برآورده ساختن خواسته فرهنگیان موفق نبوده است.

واژه رتبه بندی در ده سال اخیر بخشی جدا نشدنی از دغدغه‌ها و مسائل ریز و درشتی است که خانواده بزرگ فرهنگیان با آن دست و پنجه نرم کرده است؛ چرا که عملکردهای منفعلانه و نگاه سرمایه سوز به جریان رتبه بندی آفتی جدا ناپذیر در نگاه دولت‌ها بوده و تا امروز ادامه دارد. با اندکی تامل در مواضع دولت‌های در قبال بحث رتبه بندی که طبق اسناد بالادستی آموزش پرورش و علی‌الخصوص سند تحول بنیادین لزوم اجرایی داشته و از عوامل اصلی ایجاد تحول در نظام آموزشی جمهوری اسلامی است می‌توان به این نکته دست یافت که همه این تعلل‌ها و کوتاهی‌ها در پرداخت به این امر مهم در گروهی مسئله‌تأمین بودجه می‌باشد؛ اینجاست که پی بردن به این جریان معیوب تلاش زیادی را طلب نمی‌کند چرا که دیدگاه سرمایه‌گذاری در بحث آموزش نسل‌ها به صورت خوشبینانه جایگاه کمی در نظر مسئولین مربوط دارد و تمام این سلسله تصمیم‌گیری‌های بی‌نتیجه معلول همین امر است.

اما در مورد نظام رتبه بندی یا نردبان شغلی در سایر کشورها می‌توان گفت تقریباً در همه کشورهای توسعه یافته اعتقادی بر این شیوه ندارند و تعداد کمی از کشورهای با نظام برتر آموزشی به این مقوله پرداخته‌اند و البته همه به یک شکل عمل یا نگاه نمی‌کنند و در بسیاری از آنها نظام رتبه بندی ممکن است ربطی به میزان درآمد نداشته باشد؛ بلکه تنها سمت‌ها شغلی را تعیین کند. در برخی نظام‌های رتبه بندی دیگر کشورها، این مقوله اهمیت زیادی ندارد، چون عقیده دارند که رقابت بین معلم

های خوب معنا ندارد زیرا در هنگام استخدام سخت‌گیری زیادی می‌کنند که بهترین‌ها را استخدام نمایند و به این ترتیب، نیازی به اعمال رتبه‌بندی یا ارزیابی احساس نمی‌کنند و به این ترتیب جو رقابتی غیر لازم شکل نمی‌گیرد و در بعضی کشورها که کم نیستند، چنین نظامی حتی شکل نگرفته است. و در بسیاری از آنها، این ارزیابی به هیچ وجه با نتیجه مادی تعیین نمی‌شود و مورد توجه قرار نمی‌گیرد.

در ادامه مقاله خلاصه‌ای از موضوع نردبان شغلی (رتبه‌بندی) در کشورهای مختلف مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت.

کانادا

در این کشور هیچ نظام رتبه‌بندی برای معلمان وجود ندارد، معلمان موفق ممکن است به عنوان رئیس گروه ارتقا یابند و می‌توانند در توسعه و آموزش‌های حرفه‌ای شرکت کنند تا بعداً در مشاغل خود نقش رهبری را در مدرسه ایفا کنند. در انتاریو، که کالجی برای معلمان است؛ آن‌ها می‌توانند صلاحیت‌های اضافی را یاد بگیرند. که می‌تواند حقوق آنها را افزایش دهد. معلمان کانادا با سه استاندارد عملی رتبه‌بندی می‌شوند:

(۱) دانش حرفه‌ای، (۲) تمرین حرفه‌ای و رهبری در جوامع یادگیری. و (۳) یادگیری حرفه‌ای در حال انجام. تاکید ارزیابی بر ارائه توصیه‌هایی برای بهبود مستمر است، نه بر پاس‌خگویی تنبیهی. ارزیابی‌ها و مشاهدات هر ۵ سال یکبار انجام می‌شود.

سنگاپور

برترین نظام آموزش جهانی، سه مسیر برای آموزش معلمان دارد: مسیر تدریس، مسیر رهبری و مسیر تخصصی. در مسیر تدریس، معلمان تلاش خود را برای تبدیل شدن به معلمان حرفه‌ای انجام می‌دهند. در مسیر رهبری، معلمان را می‌توان از یک سمت رهبری در درون مدرسه ارتقاء داد تا رسیدن به سمت مدیر کل آموزش و پرورش. در ردیف تخصصی، معلمان روی تحقیق و روش تدریس متمرکز هستند که بالاترین مقام در آن، رئیس تخصصی است. ۱۳ سطح در هر مسیر وجود دارد. سه

سطح اول "عمومی" در نظر گرفته می شوند. دو مرحله بعدی "ارشد" و سپس هشت مرحله برتر "فوق العاده ارشد" است. در هر سطح، افزایش حقوق و دستمزد و آموزش های اضافی و فرصت های مربیگری وجود دارد. برای سه سال اول تدریس، همه معلمان افزایش سالانه می گیرند. پس از آن، افزایش فقط به عنوان بخشی از پیشرفت در طول مسیر شغلی در دسترس است. (پاداش عملکرد سالانه بین ۱۰ تا ۳۰ درصد حقوق معلمان است.)

ژاپن

معلمان ژاپنی در طی دوره شغلی خود قادر به ارتقاء در خود مدارس هستند و مستقیم ترین مسیر معلم، رئیس معلم و سپس مدیر اصلی است. در هر یک از این مراحل، بر اساس عملکرد و تجربه، چندین درجه حقوق و دستمزد وجود دارد. ۳۶ مرحله در سطح معلم، ۲۰ مرحله در سطح معلم سرپرست و ۱۵ سطح در سطح اصلی وجود دارد. ممکن است بعضی از معلمان هرگز به سطح سرپرست معلم ارتقاء نیابند، اما آنها می توانند شاهد افزایش حقوق و دستمزد خود از ۲۹,۰۰۰ دلار آمریکا به بیش از ۶۰,۰۰۰ دلار آمریکا در طول زندگی باشند.

فنلاند

از آنجا که سیستم آموزش فنلاندی تأکید زیادی بر استقلال مدرسه و معلمان می کند، نردبان شغلی به طور دقیق مشخص نشده است. معلمان کنترل کلاس های درس، برنامه درسی و ساعات خارج از تدریس را کنترل می کنند. معلمان موفق ممکن است مدیرانی شوند که توسط مقامات محلی تعیین می شوند. مدیران برای تصمیم گیری در بودجه مدرسه مسئولیت های تصمیم گیری دارند، اما اقتدار زیادی نسبت به معلمان ندارند؛ هیچ روشی نیست که مدیران از معلمان برای ارزیابی آنها استفاده کنند. در مدارس کوچکتر، اغلب مدیران علاوه بر سایر وظایف خود، دارای تدریس خود هستند.

آموزش و پرورش فراتر از دکترین های اقتصادی و سیاسی محصول یک چشم انداز همه جانبه و بلند مدت است و در پی آن نسل هایی پرورش خواهند یافت که توانایی ایجاد تغییراتی عمیق و جریان ساز در همه ابعاد فرهنگی، اجتماعی، زیستی، اقتصادی و سیاسی را خواهند داشت و معلم به عنوان یک کنشگر در قلب نظام آموزشی نقش اساسی ایفا می کند. ساختن معلم های با انگیزه و دغدغه مند قطعا خونی تازه به رگ پیکره آموزش و پرورش وارد خواهد ساخت و در این صورت شاید بتوان به احیای آموزش و پرورش نسل های ملت ایران امیدوار بود. حال در این برهه زمانی مهم در میان رفت و آمد های لایحه رتبه بندی فرهنگیان بین کمیسیون آموزش و صحن علنی مجلس به انتظار می نشینیم تا قدمی مثبت در جهت احیای حق فرهنگیان و اجرای بخش مهمی از سند تحول بنیادین آموزش و پرورش را نظاره گر باشیم.

آموزش و پرورش کالای مصرفی یا سرمایه گذاری؟

اگر آموزش و پرورش مصرفی باشد موجب پلایش ذوق و استعداد افراد می شود و تنها موجبات خرسندی آنها را فراهم می آورد. اگر فقط این رضایت را در زمان حال تولید کند و با گذشت زمان از بین برود مصرفی است؛ در صورتی که آموزش و پرورش را مصرفی بدانیم، باید در شرایط بحران اقتصادی مقدار آن کاهش پیدا کند و اگر آموزش و پرورش سرمایه گذاری محسوب شود منجر به افزایش تولید و شکوفایی استعدادها می شود؛ پس در هر شرایطی می بایست گسترش یابد. اگر با افزایش مهارت موجبات افزایش درآمد افراد را فراهم آورد سرمایه گذاری به حساب می آید.

اقتصاد آموزشی

تعریف اقتصاد آموزش و پرورش

با توجه به تعریفی که سام ئولسون از اقتصاد به عمل آورده است و توضیحی که تئودور شولتز از اقتصاد آموزش و پرورش ارائه داده است اقتصاد آموزش و پرورش شاخه ای از علم اقتصاد است که کاربرد صحیح منابع را در آموزش و پرورش بررسی می کند و به تحقق هدف های نظام آموزشی به کاراترین وجه یاری می رساند. ملاحظه می شود «کاربرد صحیح» منابع در آموزش و پرورش و یاری به «تحقق هدف های نظام آموزشی» با ویژگی «کاراترین وجه» از وظایف و رسالت های اقتصاد آموزش و پرورش است.

فواید اقتصاد آموزش و پرورش

از فواید اقتصاد آموزش و پرورش می‌توان به بهره‌گیری از منابع کمیاب، ابزاری برای برنامه‌ریزی و همگام کردن جامعه با تحولات سریع صنعت و رشد فناوری، اشاره کرد. به‌طور کلی اقتصاد آموزش و پرورش به‌دنبال این است که درآمد و ثروت ملی در میان افراد جامعه به‌صورت عادلانه‌تری توزیع و تقسیم شود و همگان بتوانند از آموزش‌های لازم در زمینه کاری خود برخوردار گردند و از این طریق درآمد خود و جامعه را افزون کنند.

بودجه در آموزش و پرورش

بودجه آموزش و پرورش از مهم‌ترین مباحث اقتصاد آموزش و پرورش است، زیرا، اساساً سند بودجه با پیش‌بینی منابع درآمدی و تشخیص نیازها و ضرورت‌های هر دستگاه، اولویت‌ها را تعیین می‌کند.

مجموعه اعتبارات وزارت آموزش و پرورش و سازمان‌های تابعه آن بدون اعتبارات متفرقه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نسبت به اعتبارات مصوب سال ۱۳۹۹ به میزان ۵۷/۴۸ درصد افزایش یافته است. اما جمع کلی اعتبارات این دستگاه و سازمان‌های تابعه آن با ردیف‌های متفرقه انتقال نیافته در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ به میزان ۷۲ هزار و ۶۰۰ میلیارد تومان بوده که با رشد ۴۸ درصد در لایحه سال ۱۴۰۰ به بیش از ۱۱۲ هزار میلیارد تومان افزایش یافته است.

بر اساس بندهای سند تحول بنیادین، بر افزایش سهم اعتبارات آموزش و پرورش تأکید شده و زیرنظام تأمین و تخصیص منابع مالی، حداقل سهم بودجه نظام تعلیم و تربیت رسمی را به میزان حداقل ۲۰ درصد از بودجه عمومی دولت تعیین کرده است. اما مطابق داده‌های لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ این سهم حدود ۱۶/۱۲ درصد است همچنان که در یک دهه اخیر هیچ‌گاه این سهم از ۱۱ درصد فراتر نرفته است. بر اساس اصل ۳۰ قانون اساسی کشورمان، «دولت موظف است وسایل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد و وسایل تحصیلات عالی را تا سر حد خودکفایی کشور به طور رایگان گسترش دهد».

بودجه آموزش و پرورش به چه بخش‌هایی تخصیص داده می‌شود؟

بودجه این وزارت‌خانه به ۲۶ بخش تعلق می‌گیرد که عبارتند از: وزارت آموزش و پرورش، شورای عالی آموزش و پرورش، ادارات کل آموزش و پرورش استان‌ها، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، کسورات بازنشستگی، کمک به تأمین سرانه دانش‌آموزی، طرح جامع حمایت و ارتقای پوشش تحصیلی مناطق محروم، سازمان مدارس غیردولتی و مرکز توسعه مشارکت‌های مردمی، کمک به صندوق حمایت از توسعه مدارس غیر دولتی، سازمان ملی پرورش استعدادهای درخشان، برون‌سپاری و توسعه مشارکت در آموزش‌کار دانش، فعالیت‌های پرورشی و امور تربیتی، کمک به صندوق ذخیره فرهنگیان، دانشگاه شهید رجایی، فعالیت‌های تربیت بدنی و ارتقای سلامت، توسعه کمی و کیفی آموزش پیش‌دبستانی، کیفیت بخشی به فعالیت‌های آموزشی، پرورشی و توسعه عدالت آموزشی، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی-موزه تاریخ تعلیم و تربیت، سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس کشور، اداره مدارس خارج از کشور، خرید خدمات آموزشی در مناطق مورد نیاز، دانشگاه فرهنگیان، سازمان آموزش و پرورش استثنایی، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی- پژوهشگاه مطالعات، نهضت سوادآموزی.

صندوق ذخیره فرهنگیان

صندوق ذخیره فرهنگیان از طرح‌های ارائه شده دولت در سال ۱۳۷۷ بود که با توجه به نقش مهم فرهنگیان و به منظور رفاه معیشتی آن‌ها، انجام شد. طبقه شکل‌گیری صندوق به این صورت بود که مقرر شد هر کدام از فرهنگیان عضو این صندوق، حداکثر تا سقف ۵ درصد از حقوق ماهیانه خود را به این صندوق تزریق کنند و دولت هم مبلغی معادل آن را به صندوق واریز کند؛ اما در ادامه مسیر، استراتژی‌های صندوق به گونه‌ای تدوین شد که اجازه می‌داد صندوق وارد عرصه سرمایه‌گذاری و فعالیت در امور بانکی، تجاری، مالی... شود تا با عمل به این استراتژی‌ها منافع اقتصادی و رفاهی فرهنگیان به راحتی تأمین شود.

سرانه دانش‌آموزی

به زبان ساده تقسیم کل بودجه آموزش و پرورش به کل جمعیت دانش‌آموزان محاسبه می‌شود که از آن تحت عنوان "هزینه سرانه دانش‌آموزی" یاد می‌شود. به این صورت می‌توان فهمید در طول یک سال یا یک دوره زمانی چه سهمی از درآمد کشور به

آموزش و تحصیل اختصاص داشته است و تحصیل هریک از دانش‌آموزان آن کشور چقدر هزینه در بر دارد. سرانه‌ای که در کشور ما فاصله معناداری با کشورهای پیشرفته دارد. بر اساس آمار سازمان «همکاری‌های اقتصادی و توسعه» میانگین سرانه دانش‌آموزی کشورهای دنیا، ۹۳۱۳ دلار آمریکاست و در کشور ما این عدد در خوش‌بینانه‌ترین حالت ممکن به حدود ۶۰۰ دلار می‌رسد و این یعنی، آن‌ها در این زمینه حداقل ۱۵ برابر بیشتر از ما هزینه می‌کنند، تازه به شرط این که تمام بودجه آموزش و پرورش به دست این وزارتخانه برسد.

برخوردار است. درباره دانش‌آموزان متوسطه اول و دوم میزان سرانه به ترتیب ۱۲ هزار و ۳۰۲ و ۲۰ هزار و ۳۴۴ دلار است. میزان حقوق معلمان ابتدایی ۶۳ هزار و ۹۷ دلار در سال و حقوق سالانه برای معلمان مقطع متوسطه اول و دوم ۶۳ هزار و ۳۹۲ دلار است.

چقدر برای آموزش خرج می‌کنیم؟ در کشور ما تعداد کل دانش‌آموزان محصل در مدارس دولتی طی امسال برابر با ۱۲/۳ میلیون و تعداد کارکنان آموزش و پرورش حدود ۹۵/۲ هزار نفر اعلام شده است. رقم کل بودجه در نظر گرفته شده برای بخش‌های مختلف آموزش و پرورش کشور، ۵۶ هزار و ۳۴۹ میلیارد تومان است. با توجه به این آمار، متوسط سرانه هر دانش‌آموز در مدارس دولتی به طور روزانه برابر با ۲۵ هزار و ۸۰۰ تومان بوده و میانگین حقوق معلمان در ابتدای امسال کمتر از سه میلیون تومان اعلام شده است. عجیب‌تر این که بنابه نظر مسئولان، همین بودجه هم همیشه با یک سوم کسری بسته می‌شود و به طور مثال طی امسال با کسری ۱۵ هزار میلیارد تومانی رو به‌رو است.

بررسی تطبیقی میزان بودجه تخصیص داده شده به آموزش و پرورش، در ایران و استرالیا

مقطع ابتدایی در استرالیا هفت ساله و تحصیل تا سن ۱۶ سالگی اجباری است. عمده تاکید نظام آموزشی این کشور بر جست‌وجوگری، خودآموزی و تشویق به یادگیری است. رشته تحصیلی در جایگاه‌های شغلی نقش مهمی دارد و دانشجویان مدرک تحصیلی را مهم‌ترین نقطه قوت برای استخدام شدن در یک موقعیت کاری مناسب می‌دانند. تحصیل در این کشور ارزان یا رایگان نیست و محصلان مدارس دولتی نیز شهریه می‌پردازند.

در کشور ما آموزش دولتی و رایگان، دوره‌ای ۱۲ ساله است که به سه مقطع ابتدایی، متوسطه اول و متوسطه دوم تقسیم می‌شود. مقطع ابتدایی شش ساله است و مقاطع متوسطه اول و دوم هر یک سه ساله هستند. پس از آن، دانش‌آموزان با شرکت در کنکور یا برحسب معدل در برخی رشته‌های محدود می‌توانند به مقاطع بالاتر در تحصیلات عالی دست یابند.

چقدر برای آموزش خرج می‌کنند؟ هر دانش‌آموز استرالیایی در مقطع ابتدایی از سرانه ۹ هزار و ۵۴۵ دلار

منابع

- [۱]. متوسلی، محمود، محمدرضا آهن چینی، (۱۳۸۶)، "اقتصاد آموزش و پرورش"، چاپ دوم، تهران، انتشارات سمت.
- [۲]. داودی، رسول، رفعت، عطاری، حسین، کریمی، (۱۳۹۶)، "اقتصاد آموزش و پرورش و نظریه‌های آن"، دومین کنفرانس بین‌المللی انسجام مدیریت و اقتصاد در توسعه.
- [۳]. خبرگزاری ایسنا [/https://www.isna.ir](https://www.isna.ir)
- [۴]. خبرگزاری تسنیم [/https://www.tasnimnews.com](https://www.tasnimnews.com)
- [۵]. خبرگزاری اقتصاد آنلاین [/https://www.eghtesadonline.com](https://www.eghtesadonline.com)
- [۶]. خبرگزاری دانشجو [/https://snn.ir](https://snn.ir)